

Іван РУДЯНИН,*orcid.org/0000-0002-9536-4506*

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України та археології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) *Rudyinin.Ivan@vnu.edu.ua*

ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ЯК СПОСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

У статті розглянуто військово-історичну реконструкцію як важливий засіб популяризації української історії та збереження культурної спадщини. Автором дослідження проаналізовано значення військово-історичної реконструкції у вимірі формування та збереження національної ідентичності, визначено її роль у освітніх та просвітницьких заходах, музейних експозиціях. У статті висвітлено роль військово-історичної реконструкції для розуміння складних історичних подій та підтримки національного духу населення України в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Окрему увагу присвячено передумовам формування військово-історичних реконструкцій в Україні. Виявлено, що наприкінці 1980-х років спостерігалось підвищення уваги та етнічної культури, що зумовило появу такого засобу популяризації історії, як військово-історична реконструкція. Розглянуто основні напрями військово-історичних реконструкцій, зокрема, періоду середньовіччя, ранньомодерного часу та двох світових воєн. Проаналізовано, яким чином можна модернізувати процеси організації та репрезентації військово-історичних реконструкцій за допомогою сучасних технологій, зокрема, віртуальної реальності та штучного інтелекту. На основі аналізу можливостей сучасних технологій зроблено висновок, що кожен із методів є досить перспективним у напрямі популяризації української історії та оптимізації сучасних історичних досліджень.

Стаття містить матеріали щодо наукового осмислення поняття «військово-історична реконструкція», її ключових характеристик та особливостей. Автором дослідження виявлено, що військово-історична реконструкція не лише сприяє зовнішній репрезентації історичних артефактів, а й мотивує учасників до осмислення складності історичних подій. А тому використання військово-історичних реконструкцій у сучасних реаліях є вкрай важливим для поширення знань серед широкого загалу з метою підтримки морального духу та поширення знань про нашу державу на міжнародному рівні.

Ключові слова: військово-історична реконструкція, культурна спадщина, популяризація історії, сучасні технології.

Ivan RUDYANIN,*orcid.org/0000-0002-9536-4506*

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian History and Archeology

Lesya Ukrainka Volyn National University

(Lutsk, Ukraine) *Rudyinin.Ivan@vnu.edu.ua*

MILITARY-HISTORICAL RECONSTRUCTION AS A METHOD OF POPULARIZING UKRAINIAN HISTORY

The article examines military-historical reconstruction as an important tool for popularizing Ukrainian history and preserving cultural heritage. The author analyzes the significance of military-historical reconstruction in terms of forming and preserving national identity and highlights its role in educational and outreach activities, as well as museum exhibitions. The article emphasizes the role of military-historical reconstruction in understanding complex historical events and supporting the national spirit of the Ukrainian population during the war and post-war recovery.

Particular attention is given to the preconditions for the formation of military-historical reconstructions in Ukraine. It is noted that in the late 1980s, there was an increased interest in ethnic culture, which led to the emergence of military-historical reconstruction as a means of promoting history. The article discusses the main areas of military-historical reconstructions, including the medieval period, early modern times, and the two world wars. It also explores how the process of organizing and presenting military-historical reconstructions can be modernized using contemporary technologies, such as virtual reality and artificial intelligence. Based on the analysis of the potential of modern technologies, the conclusion is drawn that each method is highly promising in terms of popularizing Ukrainian history and optimizing contemporary historical research.

The article contains materials for the scientific understanding of the concept of «military-historical reconstruction», its key characteristics, and features. The author reveals that military-historical reconstruction not only promotes the external representation of historical artifacts but also motivates participants to reflect on the complexity of historical events. Therefore, the use of military-historical reconstructions in modern realities is extremely important for spreading knowledge among the general public in order to support morale and promote knowledge about our country at the international level.

Key words: military-historical reconstruction, cultural heritage, popularization of history, modern technologies.

Постановка проблеми. У сучасних умовах військової агресії росії проти України та переломного моменту у розвитку європейського курсу нашої держави надзвичайно важливим є пошук інноваційних рішень, що дають змогу зберегти національну стійкість та забезпечити формування пізнавального інтересу до вивчення історії нашої держави. З-поміж численних методів популяризації української історії маємо на меті розкрити потенціал військово-історичної реконструкції, що є перспективним засобом формування навичок осмислення історичної культурної спадщини та способом осмислити складність історичних подій минулого.

Аналіз досліджень. Проблема розгляду військово-історичної реконструкції як засобу популяризації української історії стала об'єктом наукових розвідок для А. Андреса та С. Леуса, О. Бірьової, С. Гайдая та К. Гавриленко, Б. Делеха, В. Долгочуба, С. Килимистого, К. Коцюбівської та О. Тимошенко, А. Новохатко, І. Посохова. Незважаючи на значний масив праць, недостатньо висвітленою залишається проблема використання інноваційних технологій під час процесів організації та репрезентації військово-історичних реконструкцій та виявлення впливу ВІР на формування національної ідентичності та прагнення досліджувати власну історію, що зумовлює потребу у більш ґрунтовному аналізі цих проблемах у наукових колах України.

Мета дослідження – дослідити особливості використання військово-історичних реконструкцій як засобів популяризації української історії.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах військово-історична реконструкція є важливим інструментом популяризації української історії, оскільки завдяки наочності можна ефективно відтворити ключові події минулого та продемонструвати історичну спадщину українського народу для широкого загалу. Реконструкція історичних подій має вирішальне значення у вимірі збереження культурної спадщини, формуванні національної ідентичності серед громадськості, особливо, молоді. Безперечно, сьогодні реконструкції займають чільне місце у освітніх програмах, музейних експозиціях та просвітницьких заходів, що популяризують історію нашого народу на національному та міжнародному рівнях.

Україна – потужна держава в самому серці Європи, яка за століття свого існування збагатила світову та європейську культуру унікальними мистецькими й культурними традиціями. З 2014 року українці ведуть боротьбу за територіальну цілісність своєї країни, протистоять агресії

російської федерації. 24 лютого 2022 року стало днем повномасштабного вторгнення, метою якого є знищення української нації, її історії, культури, мови та мистецтва. Попри всі випробування українці зберігають віру, силу духу й впевненість у незламності своєї держави. У ці складні часи саме культура та мистецтво відіграють важливу роль у приверненні уваги світової спільноти до української ідентичності. Завдяки культурній стійкості із перших хвилин війни Україна змогла донести свою самобутність та продемонструвала, що українське мистецтво є унікальним, а культура – яскравою репрезентацією традицій, звичаїв і цінностей. В українській культурній спадщині втілені ментальні риси українського народу: емоційність, ліричність, героїзм, оптимізм, гумор та естетичний світогляд (Делех, 2025: 33).

Важливим засобом збереження культурної спадщини є привернення уваги громадськості до історичного минулого, що дає змогу кожному із українців осмислити власне походження. На сучасному етапі трансформації української культури актуальними є засоби інтерпретації історичних подій, особливо військових, чільне місце серед яких займає військово-історична реконструкція.

Наприкінці 1980-х років зазначене явище в Україні здобуло значну популярність саме як процес репрезентації матеріальної культури та подій певної історичної епохи в ігровій формі з використанням археологічних, письмових та образотворчих джерел. Науковець В. Долгочуб визначає кілька основних передумов зростання популярності явища військово-історичної реконструкції, серед яких особливу увагу на загальне підвищення інтересу до етнічних артефактів наприкінці 1960-х років. Як стверджує дослідник, важливим фактором є також пошук ефективних військово-патріотичних ініціатив, які доцільно було реалізовувати у закладах позашкільної освіти. А тому не видається дивним той факт, що наразі в Україні існує два основних напрями руху військово-історичних реконструкцій: реконструкція подій епохи Середньовіччя та ранньомодерного періоду та інтерпретація подій ХХ століття, наприклад, Першої та Другої світових воєн та громадянської війни (Долгочуб, 2017: 49).

Під історичною реконструкцією І. Посохов розуміє «відновлення зовнішнього вигляду і конструкції об'єкта чи явища, засноване на його збережених фрагментах, залишках, і наявній історичній інформації про нього, за допомогою сучасних методів історичної науки» (Посохов, 2014: 104). Тобто історична реконструкція дає змогу відтворити не лише зовнішні характеристики об'єкта,

а й продемонструвати його історичну цінність у вимірі конкретної епохи. На нашу думку, історична реконструкція є важливим фактором збереження історичної спадщини, який дозволяє зробити її доступною для широкого загалу та сприяє популяризації культурної історичної спадщини.

За словами С. Килимистого, основною особливістю історичної реконструкції є активна фізична взаємодія учасників, театральний підхід до виконання ролей, наявність ігрового реквізиту (костюмів, зброї) та застосування історико-культурних об'єктів (фортець, палаців, площ, вулиць середньовічних міст) як справжніх декорацій для рольових ігор (Килимистий, 2019: 139).

Як стверджує А. Новохатько, «ВІР можна розділити на кілька категорій або напрямків розвитку. Вони часто пов'язані між собою. Одні і ті ж люди і клуби можуть брати участь в заходах різного спрямування» (Новохатько, 2019: 101). Зокрема, дослідниця виокремлює наступні види військово-історичних реконструкцій (табл. 1).

С. Гайдай та К. Гавриленко підкреслюють, що «військово-історична реконструкція (ВІР) є однією з найбільш дієвих форм вивчення військової історії, що дозволяє доповнити знання, отримані з документів, книг, фільмів, власними враженнями. Особливі відчуття, які відчувають учасники військово-історичної гри по яскравості і гостроті незрівнянні ні з якими іншими емоціями, знайомими «звичайній людині» (Гайдай, Гавриленко, 2012: 83).

До того ж, військово-історична реконструкція сприяє розвитку критичного мислення, оскільки учасники мають змогу порівнювати та аналізувати теоретичні та практичні аспекти військових подій минулого. Залучення громадян до таких заходів дає змогу поширити знання про маловідомі факти української історії та зберегти культурну спадщину для майбутніх поколінь.

Досліджуючи теоретичні аспекти використання військово-історичної реконструкції у формуванні патріотизму, А. Андрес та С. Леус звертають увагу на кілька основних переваг використання цієї тенденції, наприклад:

1. Розвиток прагнення до здорового способу життя – військово-історична реконструкція зазвичай спрямовує учасників до фізичної активності, що в подальшому дає змогу сформувати в учасників заходу мотивацію до занять спортом та вироблення навичок здорового способу життя;
2. Розвиток моторики – під час дослідження військово-історичних реконструкцій людина задіює різні м'язи та виконує рухи, що вимагають концентрації та високого рівня координації тіла;
3. Розвиток здатності співпрацювати у команді – під час заходу з використанням ВІР учасників можна поділити на групи. У процесі вивчення реконструкцій кожна із команд матиме змогу розвинути навички аналітично мислити у складі команди, а також розвиватиме вміння працювати у колективі;

Таблиця 1

Основні напрямки військово-історичних реконструкцій (за А. Новохатько)

Напрямок	Опис	Вимоги до реконструкцій	Популярність серед учасників та глядачів	Підтримка (державна/приватна)
1. Living history	Скрупульозне відтворення епохи та матеріальної культури, занурення у історичне середовище.	Високі, точні, мають риси науковості	Менш видовищне, елітарне, більш «занурене» в епоху	Зазвичай приватна підтримка
2. Шоу-напрямок	Масові заходи, орієнтовані на видовищність, часто збирають багато учасників і глядачів.	Нижчі вимоги до реконструкцій, більше шоу-елементів	Найбільш популярний серед широкої аудиторії, особливо новачків	Підтримка як з боку держави, так і приватних осіб
3. Турнірний напрямок	Середньовічні турніри, що поєднують історичну реконструкцію та спорт, з певною уніфікацією правил боїв.	Точність щодо історичної реконструкції зброї та обладунків, але більше спортивного характеру	Популярний завдяки видовищності, менше учасників, але багато глядачів	Підтримка приватних спонсорів і держави
4. Історичні рольові ігри	Занурення в історичну реальність за допомогою рольових ігор, стандартні вимоги до реконструкції матеріальної культури.	Мінімальні вимоги, більше умовності і функціональності	Менш популярні серед широкої аудиторії, більше для тих, хто прагне емоцій від заходу	Зазвичай приватні організації

Джерело: (Новохатько, 2019: 101–102)

4. Соціальна взаємодія – використання ВІР дає змогу учасникам соціалізуватись та пристосуватись до умов сучасного середовища;

5. Розвиток історичних знань – основна функція ВІР полягає у популяризації історичних знань, поширенні інформації про ключові історичні періоди в історії України (Андрес, Леус, 2023: 13).

Безперечно, військово-історична реконструкція є потужним засобом популяризації української історії, оскільки використання таких засобів дає змогу не просто візуалізувати історичні події, а й сформувати в учасників навички аналізувати та досліджувати інформацію з точки зору інтерактивного підходу. Крім того, військово-історичні реконструкції стимулюють бажання вивчати історію серед молоді, що є вкрай актуальним у сучасних умовах розбудови демократичної держави.

Ефективним методом оптимізації використання військово-історичних реконструкцій у популяризації української історії є інформаційні технології, зокрема, VR та штучний інтелект. Розглянемо більш детально, як ефективно застосовувати кожен із технологій.

Збереження історико-культурних артефактів та об'єктів культурної спадщини, а також популяризація музейних колекцій сьогодні переживає значні трансформації та поступово переходить до онлайн-простору, оскільки досить важко в сучасних реаліях забезпечити достатній рівень відвідування окремих заходів чи виставок. Натомість створюються віртуальні музеї та екскурсиводи, мобільні додатки з використанням технологій доповненої реальності, віртуальної реальності та штучного інтелекту, а також інтерактивні квести та музейні ігри. Мультимедійні технології відкривають нові можливості для створення унікальних вражень від заходів, що дозволяють по-новому сприймати історичні пам'ятки в цифровому форматі (Бірьова, 2023: 92).

Використання віртуальної реальності у ході організації та представлення військово-історичних реконструкцій насамперед дає змогу залучити молоду аудиторію до заходів історичного формату. На жаль, метод віртуальної реальності є досить дороговартісним, і не кожна установа має змогу забезпечити повноцінне її використання. Проте за допомогою міжнародних грантів та підтримки місцевих органів влади та бізнес-структур можна забезпечити використання цієї технології у вимірі організацій військово-історичних подій.

Не менш перспективним у сучасних умовах є також і використання штучного інтелекту. Як стверджують К. Коцюбівська та О. Тимошенко, «ШІ значно полегшує процес оцифрування історичних документів, рукописів, творів мистецтва та архівних матеріалів. Завдяки таким технологіям, як комп'ютерний зір і розпізнавання тексту,

можна оцифрувати великі обсяги даних. Наприклад, алгоритми глибокого навчання дозволяють з високою точністю розпізнавати стародавні шрифти та відновлювати пошкоджені тексти, що не тільки сприяє збереженню унікальних історичних матеріалів але і дозволяє відновити їх» (Коцюбівська, Тимошенко, 2024: 276). Крім того, штучний інтелектом є корисним інструментом для автоматизації аналітичних досліджень, що значно полегшує роботу дослідників. Зокрема, алгоритми ШІ можуть класифікувати історичні джерела, створювати 3D-моделі артефактів. Використання штучного інтелекту у напрямі популяризації української історії є актуальним з точки зору відновлення втрачених або зруйнованих пам'яток, що у результаті не лише розширює доступ до історичних джерел, а й сприяє їх інтеграції до освітнього та культурного простору України.

Як бачимо, на сьогодні існує досить багато варіантів використання військово-історичної реконструкції у напрямі популяризації української історії. Проте яким чином не використовувалась би ВІР, єдиною її метою є прагнення до осмислення українцями їх культурної спадщини та розвитку національної ідентичності, що є надзвичайно важливим у переломний момент розбудови української держави.

Висновки. Військово-історична реконструкція є перспективним засобом популяризації української історії та збереження культурної спадщини у кризових умовах. Використання ВІР під час історичних заходів дає змогу сформувати в учасників навички критично мислити, вміння працювати в команді та досягнути унікальності та складності історичних подій, що відбувалися в Україні. Поєднання наукового та візуалізаційного підходів є актуальним для відновлення історичної пам'яті та дає змогу поширити історичні знання серед широкого загалу. Надзвичайно актуальною ця проблема є в умовах війни та післявоєнного відновлення, оскільки Україна у цей переломний момент має заявити світу, що вона – не маленька держава, а могутнє об'єднання людей, чие гасло – не скоритись агресору.

Перспективи подальших досліджень цієї теми мають на меті дослідити вплив використання військово-історичних реконструкцій на виховання патріотизму та формування громадянської свідомості. Важливим напрямом у рамках дослідження цієї проблеми є також аналіз особливостей інтеграції ВІР у освітній процес закладів загальної середньої освіти, оскільки молоде покоління, на жаль, все більше піддається маніпуляціям та пропаганді. Використання сучасних технологій дає змогу не розширити історичний потенціал ВІР, а й репрезентувати їх як цікавий та видовищний інструмент для передачі історичних знань майбутнім поколінням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрес А., Леус С. Військово-історична реконструкція як засіб патріотичного фізичного виховання. *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова*. 2023. Вип. 5 (65). С. 11–13. URL: <https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/1229/1204> (дата звернення: 20.02.2025)
2. Біррова О. Історико-культурна спадщина України: цифрові технології збереження та популяризація в умовах воєнних дій. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. Вип. 26.5. С. 90–94. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1949> (дата звернення: 18.02.2025)
3. Гайдай С. В., Гавриленко К. Історичні фестивалі та військово-історичні реконструкції на основі історико-культурних заповідників України. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 23. С. 81–86. URL: <https://surl.li/ztese1> (дата звернення: 25.02.2025)
4. Делех Б. Відродження та популяризація української культури в умовах російсько-української війни (на прикладі міста Вараш, Рівненська область). *Креативний простір*. 2025. № 23. С. 33–34. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/42253/1/1.pdf> (дата звернення: 01.03.2025)
5. Долгочуб В. Військово-історична реконструкція епохи середньовіччя в Україні на початку XXI ст. *Вісник Національного університету «Острозька академія»*. 2017. С. 49–62. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1d666c8a-6df8-4ad2-b28e-ba5321a2ac29/content> (дата звернення: 28.02.2025)
6. Килимистий С. Історична реконструкція як ресурс подієвого туризму. *Питання культурології*. 2019. Вип. 35. С. 137–148. URL: <http://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/188801> (дата звернення: 23.02.2025)
7. Коцюбівська К., Тимошенко О. Інструменти штучного інтелекту для збереження та популяризації культурної спадщини. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. Вип. 7.2. С. 275–282. URL: <http://infotech-soccult.knukim.edu.ua/article/view/317736> (дата звернення: 25.02.2025)
8. Новохатько А. Культуротворчий і виховний потенціал руху військово-історичної реконструкції. *Актуальні проблеми сучасного культурно-освітнього простору: Збірник статей і матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (6-7 листопада 2019 р.) 2-ге вид. доп. та випр.* Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. С. 101–105. URL: <https://surl.li/yrbjvc> (дата звернення: 26.02.2025)
9. Посохов І. С. Історичні реконструкції як форма культурно-пізнавального туризму: теоретичні аспекти. *Географія та туризм*. 2014. Вип. 28. С. 103–112. URL: <https://surl.li/nopbon> (дата звернення: 27.02.2025)

REFERENCES

1. Andres A., Leus S. (2023) Viiskovo-istorychna rekonstruktsiia yak zasib patriotychnoho fizychnoho vykhovannia. [Military-historical reenactment as a means of patriotic physical education] *Naukovyi chasopys NPU im. M. Drahomanova*, 5(65). 11–13. URL: <https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/1229/1204> (Accessed: 20.02.2025) [in Ukrainian]
2. Birova O. (2023) Istoryko-kulturna spadshchyna Ukrainy: tsyfrovi tekhnolohii zberezhennta ta populiaryzatsiia v umovakh voennykh dii. [Historical and Cultural Heritage of Ukraine: Digital Technologies for Preservation and Promotion in Wartime Conditions] *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*, 26.5. 90–94. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1949> (Accessed: 18.02.2025) [in Ukrainian]
3. Haidai S. V., Havrylenko K. (2012) Istorychni festyvali ta viiskovo-istorychni rekonstruktsii na osnovi istoryko-kulturnykh zapovidnykiv Ukrainy. [Historical Festivals and Military-Historical Reenactments Based on the Historical and Cultural Reserves of Ukraine] *Heohrafiia ta turizm*, 23. 81–86. URL: <https://surl.li/ztese1> (Accessed: 25.02.2025) [in Ukrainian]
4. Delekh B. (2025) Vidrodzhennia ta populiaryzatsiia ukrainskoi kultury v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny (na prykladi mista Varash, Rivnenska oblast). [Revival and Promotion of Ukrainian Culture in the Context of the Russo-Ukrainian War (Case Study of Varash, Rivne Region)] *Kreatyvnyi prostir*, 23. 33–34. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/42253/1/1.pdf> (Accessed: 01.03.2025) [in Ukrainian]
5. Dolhochub V. (2017) Viiskovo-istorychna rekonstruktsiia epokhy serednovichchia v Ukraini na pochatku XXI st. [Military-Historical Reenactment of the Medieval Era in Ukraine in the Early 21st Century] *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. 49–62. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1d666c8a-6df8-4ad2-b28e-ba5321a2ac29/content> (Accessed: 28.02.2025) [in Ukrainian]
6. Kylmystyi S. (2019) Istorychna rekonstruktsiia yak resurs podiiivoho turizmu. [Historical Reenactment as a Resource for Event Tourism] *Pytannia kulturolohii*, 35. 137–148. URL: <http://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/188801> (Accessed: 23.02.2025) [in Ukrainian]
7. Kotsiubivska K., Tymoshenko O. (2024) Instrumenty shtuchnoho intelektu dlia zberezhennta ta populiaryzatsiia kulturnoi spadshchyny. [Artificial Intelligence Tools for the Preservation and Promotion of Cultural Heritage] *Tsyfrova platforma: informatsiini tekhnolohii v sotsiokulturnii sferi*, 7.2. 275–282. URL: <http://infotech-soccult.knukim.edu.ua/article/view/317736> (Accessed: 25.02.2025) [in Ukrainian]
8. Novokhatko A. (2019) Kulturotvorchyi i vykhovnyi potentsial rukhu viiskovo-istorychnoi rekonstruktsii. [Cultural and Educational Potential of the Military-Historical Reenactment Movement] *Aktualni problemy suchasnoho kulturno-osvitnoho prostoru: Zbirnyk statei i materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (6-7 lystopada 2019 r.) 2-he vyd. dop. ta vypr.* Poltava: PNPU imeni V. H. Korolenka, 101–105. URL: <https://surl.li/yrbjvc> (Accessed: 26.02.2025) [in Ukrainian]
9. Posokhov I. S. (2014) Istorychni rekonstruktsii yak forma kulturno-piznavalnoho turizmu: teoretychni aspekty. [Historical Reenactments as a Form of Cultural and Educational Tourism: Theoretical Aspects] *Heohrafiia ta turizm*, 28. 103–112. URL: <https://surl.li/nopbon> (Accessed: 27.02.2025) [in Ukrainian]